

Vzdelávacie aktivity centra Studia Academica Slovaca

Petra Švancarová

Studia Academica Slovaca, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave
petra.svancarova@uniba.sk

Studia Academica Slovaca (SAS) je špecializovaným pracoviskom Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, ktorého ťažiskom je vzdelávanie zahraničných záujemcov o slovenský jazyk, metodická podpora učiteľov a lektorov slovenčiny ako cudzieho jazyka a edičná a vedeckovýskumná činnosť zameraná na tvorbu slovakistických publikácií. Okrem uvedených aktivít pedagógovia SAS vzdelávajú študentov odboru stredoeurópske štúdiá v rámci predmetov zameraných na slovenský jazyk, literatúru, kultúru a film.

Situácia po vypuknutí vojny na Ukrajine 24. 2. 2022 zásadným spôsobom ovplyvnila dovtedajšie fungovanie nielen vo svete, ale najmä v priamo susediacich krajinách. Humanitárna pomoc, azylové domy, zásoby potravín a oblečenia ľudia vozili k hraničným priechodom.

Keďže sa materiálnej a psychickej podpore v tomto čísle časopisu budú venovať odborníci z daných oblastí, chcela by som upísať pozornosť na jazykovo-vzdelávacie aktivity, ktoré od apríla 2022 ponúkalo centrum SAS ukrajinským odídencom. Centrum SAS za ostatné dva roky vytvorilo viaceré vzdelávacie a publikačné aktivity zamerané na edukáciu odídencom a ľudí pracujúcich s odídencami.

1 Kurzy slovenského jazyka pre ukrajinských odídencom

Centrum SAS ponúkalo od marca do mája 2022 kurzy slovenského jazyka pre ukrajinských odídencom, neviazané na žiadnu profesiu či špecializáciu. Zaregistrovalo sa 303 záujemcov, ktorí sa mohli prihlásiť na kurzy v online alebo prezenčnej forme. Keďže kurzy viedli pedagógovia z centra SAS popri svojej bežnej agende a piati externí spolupracovníci, kurzy boli limitované iba na dvojmesačné obdobie realizácie. Kapacita každého kurzu bola stanovená na maximálne 20 účastníkov a model výučby bol intenzívny – 90 minút od pondelka do štvrtka v trvaní dvoch týždňov. Pre veľký záujem účastníkov sme sa snažili rozšíriť základný kurz o kurz nadväzujúci, v ktorom pokračovalo 40 absolventov. Začiatočnícky kurz sme otvorili aj v ďalších dvoch termínoch. Kurzy nakoniec ukončil menší počet účastníkov z rôznych osobných a pracovných dôvodov, niekoľkým sa podarilo zamestnať sa v záchranných centrách alebo spolupracovať s neziskovými organizáciami.

2 Učebné materiály

Pri vytvorení kurzov vznikla otázka, z akého materiálu budú učiť lektori pri výučbe takejto špecifickej skupiny ľudí rôzneho veku, profesijného zamerania a rôznej úrovne (zväčša pasívnej) znalosti slovenčiny i samotnej latinky. Z tohto podnetu vznikla požiadavka na vytvorenie nového učebného materiálu, ktorý by zohľadňoval (nedobrovoľné) vzdelávanie vynútené vonkajšími okolnosťami a ktorý by bol zároveň dostatočne motivujúci, pričom by mal poskytnúť primerané množstvo informácií o jazyku, kultúre a reáliách. Dôležitú úlohu tu zohral časový aspekt, pretože bolo potrebné pripraviť materiály¹ na krátky a intenzívny jazykový kurz slovenčiny. Materiály, ktoré vznikali počas výučby, sme mali možnosť so skupinami zároveň

---

¹ Na tvorbe učebnice pracujú členky Studia Academica Slovaca Helena Ľos Ivoríková a Eva Španová. Pracovný názov pre vznikajúcu učebnicu je *Krížom-krážom expres* a publikácia je prepracovaním a doplnením materiálov z učebníc *Krížom-krážom A1* a *A2*, ktoré vznikli pod autorským vedením Renáty Kamenárovej.

testovať². Pri tvorbe sa bral ohľad na cieľovú skupinu a potreby odídencom, čo sa odráža napríklad v pragmatickom aspekte, ktorý bol kľúčom k výberu tém, gramaticky podstatných javov, v precvičovaní a dôraze na odlišnú zvukovú stránku slovenčiny s upozornením najmä na rozdielne javy, na diferencované významy frekventovaných medzijazykových homoným či na iný gramatický rod v slovenčine a ukrajinčine. Pri tvorbe kurzu sa musela zohľadniť aj limitovanosť času a tém, aby ich účastníci aj napriek časovej tiesni dokázali využiť a aby vedeli samostatne fungovať mimo triedy, v reálnych životných situáciách na Slovensku. Dotazníkový prieskum, ktorý sme dali vyplniť všetkým zúčastneným, pozitívne zhodnotil snahy autoriek o reálnu využiteľnosť materiálov, výbornú pripravenosť lektoriek a lektorov. Z dotazníkov tiež vyplynulo, že okrem edukačných cieľov boli hodiny oslobodením od reality a boli pre nich formou psychohygieny.

Okrem spomenutej novovznikajúcej učebnice *Krížom-krážom expres* centrum SAS sprístupnilo príručku vreckového formátu *Prvá pomoc po slovensky* (Vrábľová a kol., 2017, s. 91) do online podoby. Doteraz je možné si príručku stiahnuť na rôznych stránkach neziskových organizácií aj na stránke SAS-u. Printová verzia príručky sa minula v priebehu dvoch týždňov.

3 Semestrálne prípravné kurzy slovenského jazyka

Potreba učiť sa slovenský jazyk pretrvala aj viac ako rok po vypuknutí vojny a podmienky kurzov sa zlepšili. Mnohé jazykové centrá, školy, učitelia cudzích jazykov sa začali špecializovať na výučbu slovenčiny ako cudzieho jazyka. Neziskové a mimovládne organizácie začali hľadať kvalifikovaných učiteľov. Táto požiadavka vyplynula prirodzene z pretrvávajúcej situácie, a tak i centrum SAS oslovili inštitúcie UNICEF a NIVaM.³ Pod ich záštitou sme vytvorili špecializované kurzy slovenčiny pre odídencom, ktorí v domovskej krajine pôsobili na mieste pedagogických a odborných zamestnancov v školstve a chcú túto profesiu vykonávať i na Slovensku, ale z dôvodu nedostatočnej znalosti jazyka nemôžu. Absolvovanie jazykových kurzov pre odídencom a utečencov je jedným z pilierov finančného⁴ osamostatnenia sa od pomoci štátu a základom na získanie práce v prijímajúcej krajine. Dôležitosť vzdelávania a zabezpečovania pomoci v hľadaní vzdelávacích (jazykových a rekvalifikačných) kurzov uvádzajú aj dokumenty a vyhlásenia mimovládnych organizácií, v ktorých sa odkazuje aj na ponuku zo strany štátneho sektora. Samostatné časti venované apelu na vzdelávanie v jazyku prijímajúcej krajiny nájdeme vo všetkých mimovládnych svetových organizáciách pomáhajúcich odídencom. V pozíčnom dokumente Ligy za ľudské práva *Integrácia utečencov na trh práce na Slovensku* sa uvádza, že výučba by mala prebiehať systematicky a pravidelne v akreditovaných zariadeniach a na intenzívnej báze, „pričom každá osoba s medzinárodnou ochranou by mala mať možnosť dosiahnuť minimálne úroveň B1 s príslušným certifikátom o dosiahnutej úrovni, pričom by mala byť motivovaná k tomu, aby dosiahla čo možno najvyššiu

² Okrem dlhoročných empirických skúseností autoriek pripravovanej učebnice sa ako zdroj materiálu využívali i dáta z projektu ERRKORP. Analyzovali sa vhodné texty s ukrajinským jazykom ako jazykom L1, ktoré slúžili ako zdroj príkladov do pracovných materiálov. Projekt ERRKORP získal v roku 2020 grantovú podporu (APVV-19-0155 *Jazykové chyby v slovenčine ako cudzom jazyku na báze akvizičného korpusu*). ERRKORP bol podkladom pri výbere javov, ktoré lektori hodnotia často ako chybové (nesprávne slovesné väzby, chybné gramatické sufixy, nesprávne určovanie gramatického rodu a i.) a v ktorých sa prejavuje interferencia.

³ Účasť na kurze je plne hrazená z projektu Podpora odídencom z Ukrajiny vo vzdelávaní, na ktorom NIVaM spolupracuje s UNICEF-om. Ďalšie informácie sú dostupné na internete: <<https://nivam.sk/jazykovy-kurz-slovenčiny-so-statnou-skuskou-pre-ukrajinskych-pedagogickych-a-odbornych-zamestnancov/>> [Cit. 2023-14-10.]

⁴ „While there is variability in the skills and attributes of refugees, there are a number of factors influencing their capacity to achieve economic self-sufficiency. Among these are: proficiency in the language of the receiving country [...]“. Dostupné na internete: <<https://www.unhcr.org/media/refugee-resettlement-international-handbook-guide-reception-and-integration-chapter-2-9>> [Cit. 2023-14-10.]

úroveň“⁵. Nedostatočná a slabá znalosť jazyka zapríčiňuje nemožnosť zamestnať sa vo svojej pôvodnej, hoci i vysokokvalifikovanej profesii. „Ak osoba neovláda jazyk, často je nútená, v záujme zabezpečenia si základných životných potrieb, zobrať aj prácu, ktorá nezodpovedá jej kvalifikácii či odborným zručnostiam a skúsenostiam. Pozície, u ktorých znalosť slovenského jazyka nie je nevyhnutná, sú predovšetkým nízkokvalifikované pozície, ako napr. pomocný kuchár, pomocné práce na stavbe, maliarske práce a iné“.⁶ V prípade vojny na Ukrajine mal tento fakt za následok aj iné súvislosti, a to nedostatok zaškolených pedagógov na výučbu ukrajinských detí, ktoré nemajú žiadnu alebo iba pasívnu znalosť slovenčiny. Jazykové kurzy orientované na pedagogických a nepedagogických zamestnancov v školstve majú za cieľ pomôcť integrácii ukrajinských detí na základných a stredných školách a pre dospelých možnosť robiť svoju pôvodnú profesiu aj na Slovensku.

Kurzy slovenčiny na SAS-e momentálne prebiehajú druhý semester dvakrát do týždňa v dĺžke 90 minút. Účastníci majú nárok na 50 hodín a mohli si zvoliť im vyhovujúcu formu: online alebo prezenčnú na FiF UK v Bratislave. Cieľom kurzu je doviesť účastníkov ku skúške zo štátneho jazyka.

4 Skúška zo štátneho jazyka

Znalosť štátneho jazyka je nevyhnutnou podmienkou na získanie kvalifikovaného (pôvodného) zamestnania, uchádzač o prácu je podľa zákona povinný tento jazyk ovládať v potrebnom rozsahu. Jazykové vedomosti overuje pred vymenovanou trojčlennou komisiou, tá sa skladá z predsedu komisie, ktorý musí mať vysokoškolské vzdelanie v študijnom odbore „slovenský jazyk a literatúra alebo je absolventom učiteľského študijného programu, v rámci ktorého bol predmetom slovenský jazyk a literatúra. Ďalší dvaja členovia komisie sú kvalifikovaní odborníci na výkon príslušného regulovaného povolania“⁷. Dokumenty týkajúce sa overovania ovládania štátneho jazyka a žiadateľov o skúšku zo štátneho jazyka neodzrkadľujú aktuálnu situáciu a potrebu orientovať skúšku aj na iné profesie ako iba zdravotnícke. Aktuálne dokumenty zdôrazňujú skúšku pre zdravotníckych pracovníkov, čo môže byť máťúce a pre ostatné povolania obmedzujúce. Starší dokument *Smernica č. 20/2009-R* z 30. novembra 2009⁸ hovorí o obsahu skúšky zo štátneho jazyka pre pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov, ale nešpecifikuje podmienky vzťahujúce sa na zloženie komisie. V dokumente sú určené podmienky o obsahu a trvaní skúšky a požiadavky na splnenie písomnej a ústnej časti skúšky. Spôsobu a podmienkam testovania a príprave testu v centre SAS sa viac venujú A. Ismail Gabríková a E. Španová.⁹

Centrum SAS s finančnou podporou UNICEF-u a NIVaM-u poskytlo účastníkom kurzov možnosť absolvovať skúšku zo štátneho jazyka. Absolvovať skúšku môžu primárne účastníci semestrálnych kurzov, ktorí splnia uvedené podmienky. V júni 2023 skúšku úspešne absolvovalo 18 účastníčok, v septembri 3 a nasledujúci plánovaný termín skúšky je v decembri 2023 – momentálne naň evidujeme 22 záujemcov.

⁵ Integrácia utečencov na trh práce na Slovensku, s. 5–6. Dostupné na internete: <[https://www.hrl.sk/userfiles/files/Pozic%CC%8Cny%CC%81%20dokument%20\(1\).pdf](https://www.hrl.sk/userfiles/files/Pozic%CC%8Cny%CC%81%20dokument%20(1).pdf)> [Cit. 2023-12-10.]

⁶ Integrácia utečencov na trh práce na Slovensku. Výskumná štúdia, s. 39–40. Dostupné na internete: <<https://www.hrl.sk/userfiles/files/Vy%CC%81skumna%CC%81%20s%CC%8Ctu%CC%81dia.pdf>> [Cit. 2023-12-10.]

⁷ Overovanie ovládania štátneho jazyka. Dostupné na internete: <<https://www.minedu.sk/ovladanie-statneho-jazyka/>> [Cit. 2023-12-10.]

⁸ Dokument je dostupný na internete prostredníctvom vyhľadávača, ale nie priamo na stránkach ministerstva. Dostupné na internete: <<https://www.minedu.sk/data/att/520.rtf>> [Cit. 2023-28-10.]

⁹ Príspevok *The national language proficiency – exam for teachers and applying an action-orientated approach* zaznel na medzinárodnej vedeckej konferencii Kvalita jazykového vzdelávania na univerzitách v Európe VIII v Bratislave. V tlači.

5 Vzdelávací program Didaktika slovenčiny ako cudzieho jazyka¹⁰

Okrem vzdelávacích aktivít pre odídencov centrum SAS zorganizovalo pod záštitou vyššie spomenutých organizácií NIVaM a UNICEF a tiež v spolupráci s Magistrátom hlavného mesta Slovenska Bratislavy (HMBA) vzdelávací kurz z didaktiky slovenčiny ako cudzieho jazyka pre slovenských učiteľov slovenčiny. V snahe zabezpečiť čo možno najlepšiu dostupnosť, keďže účastníci boli z celého Slovenska, bol kurz vedený hybridnou formou a účastníci sa mohli pripojiť online alebo sa na ňom zúčastniť fyzicky na FiF UK v Bratislave. Vzdelávací program sa konal od 3. 3. 2023 do 12. 5. 2023 a končil sa kolokviálnou skúškou. Kurz bol rozdelený do 10 tematických blokov po 4 vyučovacie hodiny. Hlavným cieľom programu bola odborná-metodická príprava učiteľov slovenského jazyka, ktorí pôsobia alebo chcú pôsobiť v oblasti výučby slovenčiny ako cudzieho jazyka. Absolventi vzdelávacieho programu sa oboznámili s osobitosťami sprístupňovania (opisu, výučby) a osvojovania si slovenského jazyka a reálií z pohľadu inojazyčných hovoriacich či cudzincov. Osvojili si špecifiká lingvodidaktickej koncepcie slovenčiny so zreteľom na sociolingvistické a etnokultúrne faktory a získali prehľad v aktuálnych metódach a formách výučby cudzích jazykov.¹¹

Počiatkový záujem o kurz bol enormný, zaregistrovalo sa približne 300 záujemcov z celého Slovenska, avšak absolvovať ho mohli len vybraní 70 účastníci. Keďže sa kurz realizoval počas bežného školského roka, obe strany, účastníci aj prednášajúci, sa museli vyrovnáť s časovou výzvou, čo neskôr spôsobilo ďalší úbytok účastníkov. Podmienky absolvovania kurzu boli jasne komunikované už pri zverejnení ponuky, ale, bohužiaľ, mnohým účastníkom-učiteľom sa zmenili pracovné úväzky a možnosti absolvovania zo strany zamestnávateľa, takže kurz reálne absolvovalo a po úspešnom zvládnutí záverečnej kolokviálnej skúšky získalo certifikát 42 účastníkov.

6 Online webináre *S učiteľmi na káve*

V čase online výučby centrum SAS obnovilo tradíciu seminárov pre učiteľov SakoCJ, ktoré transformovalo do online podoby, a v online podobe tiež začalo vysielat' webináre *S učiteľmi na káve*, ktoré sa konali každý tretí štvrtok v mesiaci v podobe dvoch 90-minútových prednášok. Pri prechode do online sveta sa znížili možnosti absolvovať voľne dostupné odborne zamerané prednášky, a tak sme v decembri 2020 začali s odbornou-popularizačnými témami a pokračovali sme kontinuálne až do júna 2022. Témy prednášok odrážali aktuálne otázky z oblasti SakoCJ, prezentovali odborné výstupy¹² a najnovšie publikácie. Momentálne sa webináre nerealizujú.

¹⁰ Spustili sme jazykové vzdelávania na podporu učiteľov slovenčiny i pedagogických a odborných zamestnancov z Ukrajiny. Dostupné na internete: <<https://nivam.sk/spustili-sme-jazykove-vzdelavania-na-podporu-ucitelov-slovenčiny-i-pedagogickych-a-odbornych-zamestnancov-z-ukrajiny/>> [Cit. 2023-12-10.]

¹¹ Tematicky boli prezentácie rozdelené na bloky: *Slovenčina ako cudzí/druhý jazyk vs. slovenčina ako materinský jazyk*, *Lexikálna zásoba slovenského jazyka a jej prezentovanie a osvojovanie*, *Gramatický systém slovenského jazyka a postupnosť jeho prezentovania a osvojovania*, *Jazykové zručnosti a ich rozvíjanie – počúvanie s porozumením*, *Jazykové zručnosti a ich rozvíjanie – čítanie s porozumením*, *Jazykové zručnosti a ich rozvíjanie – hovorenie*, *Jazykové zručnosti a ich rozvíjanie – písanie*, *Štandardy jazykového vzdelávania a hodnotenie jazykovej kompetencie*, *Jazyk ako integračný činiteľ*, *Nové formy a metódy vzdelávania, didaktické pomôcky*.

¹² Ako príklad uvádzame výstup z projektu *Jazykové chyby v slovenčine ako cudzom jazyku na báze akvizitného korpusu* (APVV-19-0155), prednášateľky Michaela Mošat'ová – Helena Ľos Ivoríková: *ERRARE HUMANUM EST*. Problematiku vyučovania slovies pre homogénnu skupinu študentov prezentovala Stanislava Spáčilová: *Ako sa Ukrajinci učia slovenské verbá*. Metodiku výučby detí, žiakov a pohľad na slovenčinu ako druhý jazyk prezentovala Renáta Kamenárová: *Osvojovanie si druhého jazyka/Second language acquisition (SLA)* a Eva Španová: *Jazyková príprava žiakov cudzincov na kurzoch štátneho jazyka*.

7 Záver

V príspevku sme sa venovali pedagogickým, didaktickým i metodickým aktivitám centra SAS s dôrazom na dianie po vypuknutí vojny na Ukrajine a na aktivity zamerané na ukrajinských odídencom. Nevyhnutnou súčasťou dobre fungujúcej spoločnosti je integrácia a s ňou spojená jazyková komunikácia. Tá môže nastať až vtedy, ak odídeni a imigranti dokážu plynulo a pohotovo reagovať v cudzom jazyku a môžu sa uplatniť na trhu práce tak ako v domácej krajine. Hoci sa počas posledných dvoch rokov aktivizovalo mnoho neziskových a mimovládnych organizácií, ústrednú úlohu v jazykovom vzdelávaní by mal spĺňať štát. Ten by mal určiť jasné podmienky a možnosti absolvovania kurzov, získania certifikátov a podmienky prijatia a fungovania dospelých, ale aj detí v školských zariadeniach. Nad jazykovým vzdelávaním by mali prebrať dohľad odborne vyškolené osoby, ktoré majú bohatšie skúsenosti s výučbou v časovom limite a najmä s podporovaním a aktivizáciou jazykových zručností. Centrum SAS pomáhalo zastrešiť niekoľko z uvedených kurzov, pričom niektoré z nich sa podarilo zrealizovať aj vďaka organizáciám NIVaM a UNICEF.

Literatúra:

- ISMAIL GABRIKOVÁ, A. – ŠPANOVA, E. (2024): *The national language proficiency – exam for teachers and applying an action-orientated approach*. V tlači.
- KAMENÁROVÁ, R. – ŠPANOVA, E. – IVORÍKOVÁ, H. et al. (2018): *Križom-krážom. Slovenčina A1*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KAMENÁROVÁ, R. – ŠPANOVA, E. – BALŠÍNKOVÁ, D. et al. (2012): *Križom-krážom. Slovenčina A2*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- VRÁBĽOVÁ, J. et al. (2017): *Prvá pomoc po slovensky*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- Integrácia utečencov na trh práce na Slovensku. Pozičný dokument*. [Cit. 2023-12-10.] Dostupné na internete: <[https://www.hrl.sk/userfiles/files/Pozic%CC%8Cny%CC%81%20dokument%20\(1\).pdf](https://www.hrl.sk/userfiles/files/Pozic%CC%8Cny%CC%81%20dokument%20(1).pdf)>
- Integrácia utečencov na trh práce na Slovensku. Výskumná štúdia*. [Cit. 2023-12-10.] Dostupné na internete: <<https://www.hrl.sk/userfiles/files/Vy%CC%81skumna%CC%81%20s%CC%8Ctu%CC%8dia.pdf>>
- Jazykový kurz slovenčiny so štátnou skúškou pre ukrajinských pedagogických a odborných zamestnancov*. [Cit. 2023-14-10.] Dostupné na internete: <<https://nivam.sk/jazykovy-kurz-slovenčiny-so-statnou-skuskou-pre-ukrajinskych-pedagogickych-a-odbornych-zamestnancov/>>
- Overovanie ovládania štátneho jazyka*. [Cit. 2023-12-10.] Dostupné na internete: <<https://www.minedu.sk/ovladanie-statneho-jazyka/>>
- Ovládanie štátneho jazyka*. [Cit. 2023-12-10.] Dostupné na internete: <<https://www.minedu.sk/ovladanie-statneho-jazyka/>>
- Refugee Resettlement: An International Handbook to Guide Reception and Integration*. [Cit. 2023-14-10.] Dostupné na internete: <<https://www.unhcr.org/media/refugee-resettlement-international-handbook-guide-reception-and-integration-chapter-2-9>>
- Smernica č. 20/2009- R z 30. novembra 2009*. [Cit. 2023-28-10.] Dostupné na internete: <<https://www.minedu.sk/data/att/520.rtf>>
- Spustili sme jazykové vzdelávania na podporu učiteľov slovenčiny i pedagogických a odborných zamestnancov z Ukrajiny*. [Cit. 2023-12-10.] Dostupné na internete: <<https://nivam.sk/spustili-sme-jazykove-vzdelavania-na-podporu-ucitelov-slovenčiny-i-pedagogickych-a-odbornych-zamestnancov-z-ukrajiny/>>
- Uznávanie kvalifikácií – štátny jazyk*. [Cit. 2023-12-10.] Dostupné na internete: <<https://www.health.gov.sk/?uznavanie-kvalifikacii-statny-jazyk>>

Článok je publikovaný v rámci projektu APVV-19-0155 Jazykové chyby v slovenčine ako cudzom jazyku na báze akvizičného korpusu.